Yrittäjyys ja elinkeinopolitiikka/Osaaminen ja koulutus-ryhmä
Mika Tuuliainen

10.10.2017 HE 106/2017

Hallituksen esitys valtion talousarvioksi vuodelle 2018 - Tutkimus- kehittämis- ja innovaatiotoiminnan tukeminen

Eduskunnan työ- ja elinkeinojaosto on pyytänyt Elinkeinoelämän keskusliitolta (EK) lausuntoa otsikkoasiassa. EK kiittää mahdollisuudesta lausua asiassa ja esittää seuraavat huomiot työ- ja elinkeinojaosto pyytämiin seuraaviin neljään kysymykseen:

1. Tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiotoiminnan tukeminen vuoden 2018 talousarvioehdotuksessa; määrärahamuutokset ja uudet toimet sekä arvio näiden vaikutuksista

Tiede- ja innovaatiopolitiikan tavoitteena on tutkimus- ja kehittämistoiminnan (t&k) laadun ja vaikuttavuuden parantaminen, julkisen tutkimuksen rakenteellinen ja toiminnallinen uudistaminen sekä elinkeinorakenteen monipuolistaminen. Tavoitteet linjaavat talousarvioehdotusta. Tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiopolitiikan näkökulmasta vuoden 2018 talousarvioehdotus on positiivinen.

Julkisen talouden tasapainottaminen huomioiden määrärahamuutokset ovat oikeansuuntaiset ja esitetyt uudet toimet kannatettavia. Talouden pitkän ajan kasvun kannalta valtion t&k-määrärahojen riittävyys on keskeistä. EK pitää oikean suuntaisena, mutta riittämättömänä noin 30 milj. euron lisäystä yritysten innovaatiomäärärahoihin.
Erityisesti työ- ja elinkeinoministeriön ja opetus- ja kulttuuriministeriön osalta innovaatiopolitiikkaan liittyvä talousarvioehdotus on kannatettava.

Tekesin ja Finpron yhdistäminen on mittava innovaatiojärjestelmän rakenteellinen ja toiminnallinen uudistus. Business Finland -toiminnassa edelläkävijäaseman säilyttäminen ja sen edelleen vahvistaminen vaatii rohkeaa uudistumista: ymmärrys yritysten liiketoimintaympäristön kehittymisestä, yritysten tarpeista ja dataan perustuvasta taloudesta ovat keskiössä. On myös toivottavaa, että suurempi joukko yrityksiä löytää Business Finlandin palvelut ja yhteistyömahdollisuudet.

Elinkeinoelämän keskusliitto EK
PL 30 · Eteläranta 10, 00131 Helsinki · Puhelin 09 42020
etunimi.sukunimi@ek.fi · www.ek.fi · Y-tunnus 1902799-1 · Kotipaikka Helsinki

On tärkeää, että uusi Business Finland -kokonaisuus aloittaa toimintansa vuoden 2018 alussa. Elinkeinoelämän näkökulmasta laadukas palvelutoiminta on pystyttävä ylläpitämään uudistuksen yhteydessä riippumatta uudistukseen liittyvistä haasteista (mm. säädökset ja muutosjohtaminen).

Innovaatiokentän toimijoista myös VTT:n resursseja on pystytty ehdotuksessa hieman lisäämään. VTT:n toiminnan vaikuttavuuden kannalta on oleellista kehittää toimintamalleja teknologian siirron lisäksi osaamisen siirrossa, erityisesti kasvuhalukkaiden pk-yritysten suuntaan. Isojen yritysten kanssa yhteistyö toimii moitteetta.

Korkeakouluopetuksessa ja tutkimuksessa tutkimusrahoituksella vahvistetaan huippututkimuksen edellytyksiä ja tutkimusinfrastruktuureja sekä kansallisia vahvuuksia tukevaa ja synnyttävää tutkimusta. Ehdotuksen mukaisesti on tärkeää, että lisävaltuutta kohdennetaan tutkimuksen ja yritysten yhteistyön kehittämiseen ja tätä kautta tutkimuksen vaikuttavuuden parantamiseen. Tämä edellyttää start uppien, tutkijoiden, pk-sektorin ja suurten yritysten tiivistä vuoropuhelua korkeakoulujen, erityisesti yliopistojen kanssa.

Matkailu 4.0 -kärkihankkeen toimeenpanoon ehdotetaan kaikkiaan lisärahoitusta 8 milj. euroa. Lisärahoitusta on tarkoitus kohdentaa mm, matkailuyritysten digiosaamisen parantamiseen ja tarjonnan ympärivuotisuuden kehittämiseen. On tärkeää, että lisärahoitus kohdennetaan erityisesti matkailuyritysten digiosaamisen parantamiseen ja matkailuekosysteemien kehittymiseen.

Kiertotalouden investointeihin, kasvuekosysteemien kehittämiseen ja innovatiivisten hankintojen edistämiseen ehdotetaan yhteensä 7 milj. euron määrärahaa. Innovatiivisten hankintojen edistämiseen tulisi satsata huomattavasti enemmän. Julkisten hankintojen yhteenlaskettu arvo on Suomessa vuosittain 35 miljardia euroa. Julkisia hankintoja tulisi rohkeammin käyttää innovaatiopolitiikan välineenä erityisesti pk-sektorille.

2. Tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiotoiminnan kipupisteet ja kehittämishaasteet

Yritystukijärjestelmän tuettava kasvua, uudistumista ja kansainvälistä kilpailukykyä. Kehityskulku Suomessa on ollut jo pitkään huolestuttava. Ilman korjauksia kansainvälinen kilpailutilanne muuttuu vielä epäedullisemmaksi. Suomi ei pysty kilpailemaan ulkomaisista korkeaa osaamista vaativista investoinneista. Myös todennäköisyys menettää kotimaisia yritysten TK-yksiköitä pysyvästi ulkomaille kasvaa jatkuvasti. Tämän lisäksi julkiseen tutkimukseen tehdyt ja tehtävät investoinnit ajautuvat kauemmaksi elinkeinoelämän tarpeista.

Yrittäjyys ja elinkeinopolitiikka/Osaaminen ja koulutus-ryhmä
Mika Tuuliainen 10.10.2017 HE 106/2017

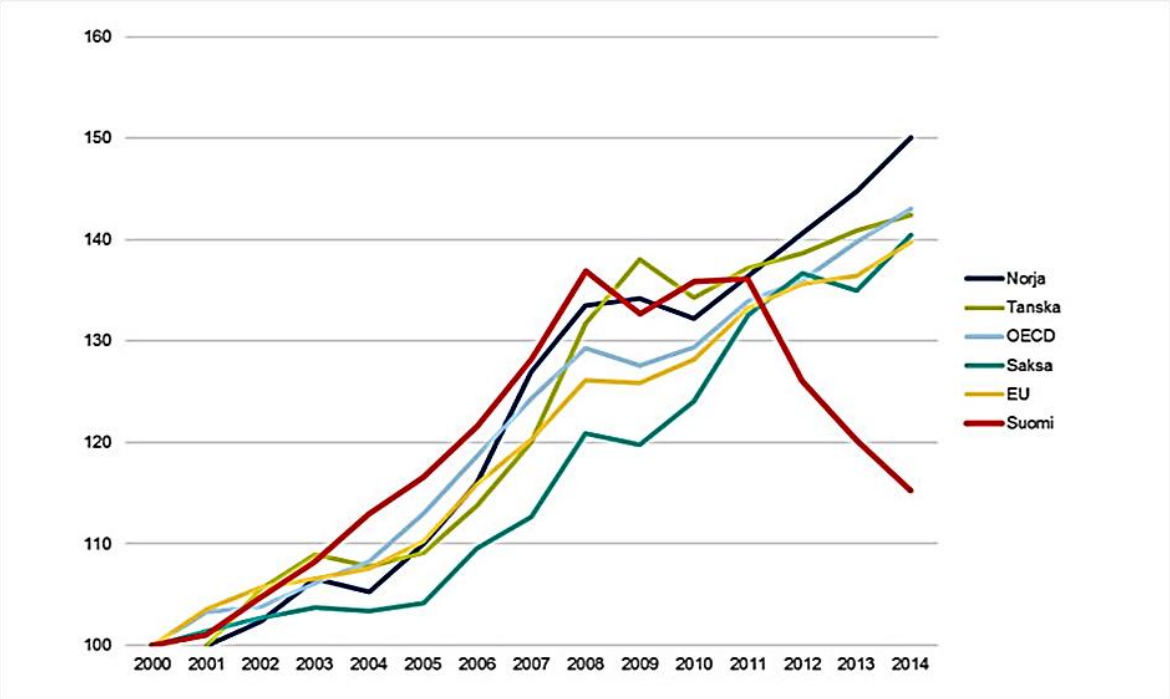

Kuva 1: Tutkimus- ja kehittämismenojen reaaliarvon kehitys 2000-luvulla (yksityinen ja julkinen). Lähde: OECS MSTI database

Tarvitaan reilua lisäpanostusta julkiseen innovaatiorahoitukseen. Lisäpanostus voidaan rahoittaa tehostamalla yritystukijärjestelmän hallintoa ja vähentämällä sellaisia yritystukia, joiden tavoitteena ei ole kasvun ja uudistumisen edistäminen, markkinapuutteen paikkaaminen tai kansainvälisen kilpailukyvyn turvaaminen. EK:n arvion mukaan näin voitaisiin saada innovaatiotukiin 150 - 200 miljoonan euron lisäpanostus.

Lisäksi on nähtävissä, että kipupisteet ovat myös hieman itse innovaatiojärjestelmän ulkopuolella: tutkimus- ja innovaatiokärkemme on ollut sinänsä korkea mutta liian kapea. Erityistä huomiota tulisi kiinnittää sekä korkeasti koulutettujen yrittäjyys- ja innovaatiokyvykkyyteen että yritysrahoitukseen.

Nuorten/opiskelijoiden yrittäjyys- ja innovaatiokyvykkyyttä tulee kehittää pitkäjänteisesti läpi koulutusjärjestelmän. Esimerkiksi nuorten yrittäjyysasenteet ovat myönteisemmät kuin koskaan mutta yrittäjyyteen liittyvät taidot ja valmiudet koetaan heikoiksi.
Erityisesti korkeakoulupohjaisen yrittäjyyden edistämiseen tulisi lisätä laatua. Suomi tulee tarvitsemaan korkeaan osaamiseen perustuvaa yrittäjyyttä lisää, jotta avointa dataa ja tietovarantoja hyödyntämällä osataan luoda uutta ja globaalisti skaalautuvaa liiketoimintaa (digitaalisen liiketoiminnan kasvuympäristöjä/kehitysalustoja).

Käytännössä jokaisessa korkeakoulussa on yrittäjyyden edistämiseen liittyvää toimintaa mutta se on hajanaista sekä kohtuullisen heikosti resursoitua ja johdettua.

Suomalaisen yhteiskunnan kehittäminen ja pitäminen hyvinvointiyhteiskuntana on riippuvainen yritysten tuomasta arvonlisästä. Yrityksille suunnatun, avustusmuotoisen tki-rahoituksen taso tulee pa-lauttaa nostamalla rahoitusta noin 200 milj. eurolla vuoteen 2016 ver-rattuna. Lisäys tulee kohdentaa yritysvetoisiin innovaatiokumppanuuksiin, joissa tavoitteena on kehittää globaalia liiketoimintaa.

Avustusten ja lainamuotoisen rahoituksen ohjausvaikutus on erilainen. Avustuksilla luodaan innovaatiokumppanuuksia, uudistetaan ja kehitetään kokonaan uusia tuotteita tai palveluja, tuotantomenetelmiä ja liiketoimintamalleja. Laina soveltuu kehittämistyöhön, pilotointiin ja tuotekehitykseen, joka on lähellä kaupallistamista. Tekesin lainarahoitusta on viime vuosien aikana lisätty ja avustuksia vähennetty. Tässä suhteessa trendi on ollut huolestuttava.

3. Miten julkisella rahoituksella kyetään luomaan edellytyksiä elinkeinorakenteen uudistumiselle ja uusille kasvun kärjille; miten Suomi tässä kansainvälisesti

Innovaatiopolitiikan näkökulmasta julkisella rahoituksella voidaan luoda edellytyksiä kokonaan uusien markkinoiden avaamisessa tai nykyisten markkinoiden haastamiseen/disruptoimiseen.

Rahoitus tulisi suunnata verkostomaiseen yritysvetoiseen innovaatio- ja tutkimusyhteistyöhön, esimerkiksi Tekesin ohjelmatoimintaan.
Julkisella rahoituksella tulee suosia hankkeita, joissa tavoitellaan vanhan toimintatavan/liiketoiminnan radikaalia uudistamista tai globaalisti uuden liiketoiminnan keksimistä.
Esimerkiksi ekosysteemien ja alustatalouden potentiaalin maksimoiminen edellyttäisi nykyistä paljon suurempaa resurssointia ja osaamisvarantoja niin Suomessa kuin Euroopassa. Lisäksi tarvitaan sama suunta kansallisessa ja kansainvälisessä julkisessa tukirahoituksessa. Kansallisella rahoituksella tulee edistää mahdollisuutta menestyä Horisontti 2020 ja sitä seuraavan FP 9:n hankehauissa.

Suurimmalle osalle yrityksiä liiketoiminnan ennakointi 2-3 -vuoden syklillä on mahdottomuus. Tässä suhteessa isojen yritysten rooli ekosysteemien veturiyrityksinä tulee korostaa. Suurille yrityksille myönnetty julkinen innovaatiorahoitus valuu yrityksien läpi korkeakouluissa tai sektoritutkimuslaitoksessa tapahtuvaan tutkimukseen (60%) ja pk-yrityksiin (20%). Suureen yritykseen jäävä 20% käytetään siellä osaavan TKI-henkilöstön palkkoihin.

Yritysten toimintaympäristön ja ennen kaikkea verotuksen on oltava ennakoitavaa ja johdonmukaista ja sen on kannustettava ottamaan riskiä ja investoimaan Suomessa. Verotuksen yleislinjan tulee välttää epävarmuutta aiheuttavia linjanmuutoksia.

4. Kuinka paljon yritykset ovat kehittäneet viime vuosina vuosittain uusia tuotteita ja palveluita markkinoille; miten Suomi pärjää tässä kansainvälisesti

Yleisesti ottaenhan Suomi pärjää varsin hyvin kansainvälisissä vertailuissa. Suomi on ollut yksi kärkimaista aiemmin, nyt "ylempää keskiluokkaa" teollisuusmaiden joukossa. Jos poistamme Nokia-vaikutuksen, Suomi on melko keskinkertainen suoriutuja (kuva 2).

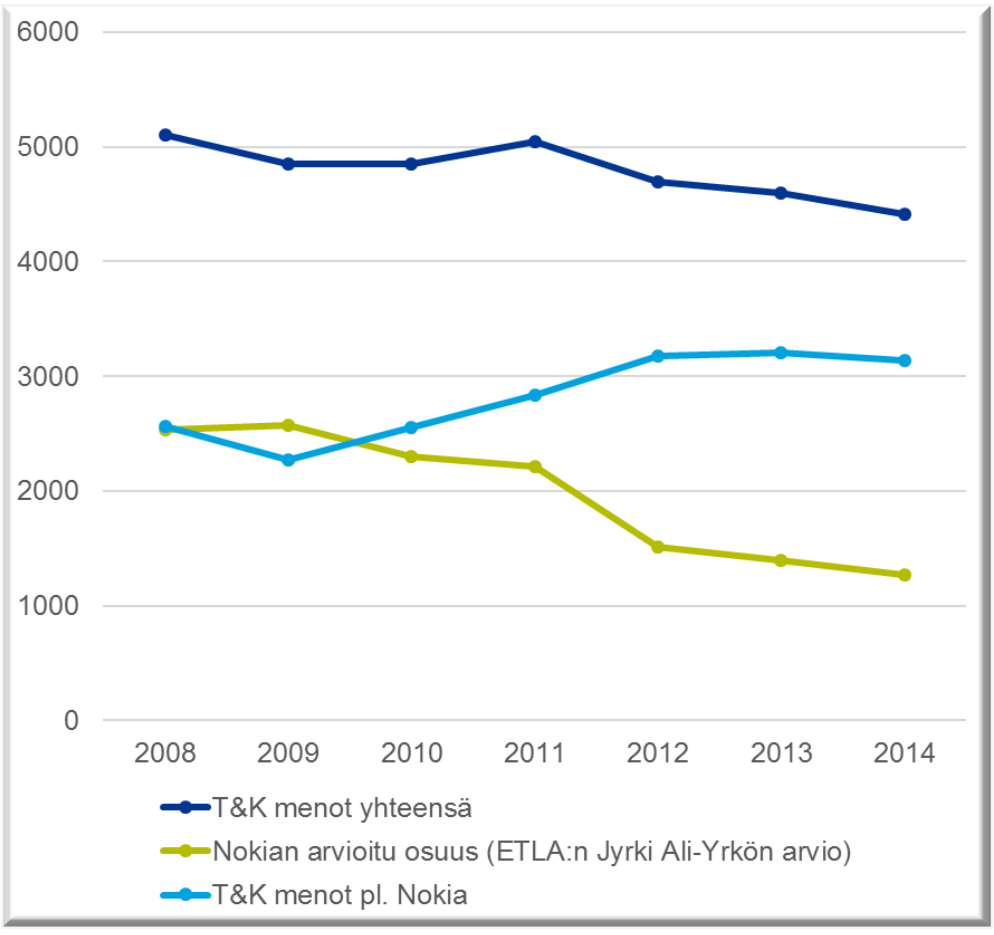

kuva 2: Yritysten tki-toiminnan kehitys

Tilastokeskuksen selvitysaineistot (Innovaatiotoiminnan yleisyys yrityksissä 2012–2014) osoittavat suurten yritysten innovoivan edelleen pienempiä yleisemmin. Etenkin teollisuudessa kokoluokkien väliset erot

innovaatiotoiminnassa ovat selkeitä. Tuotteita ja prosesseja innovoineiden osuus pienimmässä kokoluokassa oli teollisuudessa 46 prosenttia, kun vähintään 250 henkilöä työllistävien yritysten keskuudessa innovaatiotoimintaa ilmoitti 85 prosenttia yrityksistä.

Tilastokeskuksen aineiston mukaan palvelualoilla erot ovat pienemmät. Pienimmän kokoluokan yrityksistä 43 prosenttia harjoitti tuotteisiin ja prosesseihin liittyvää innovaatiotoimintaa, kun suurimmassa kokoluokassa osuus oli 59 prosenttia. Palvelualojen pienimmistä tarkastelluista yrityksistä innovaatiotoimintaa ilmoittaneiden osuus nousi aiemmasta niin, että se oli jo lähellä pienimpien teollisuusyritysten innovaatiotoimintaa harjoittaneiden osuutta.
(http://www.stat.fi/til/inn/2014/inn_2014_2016-06-02_kat_002_fi.html)

Innovaatiotoiminnan yleisyys yritysmuodon mukaan 2012–2014, osuus yrityksistä (Tilastokeskus)

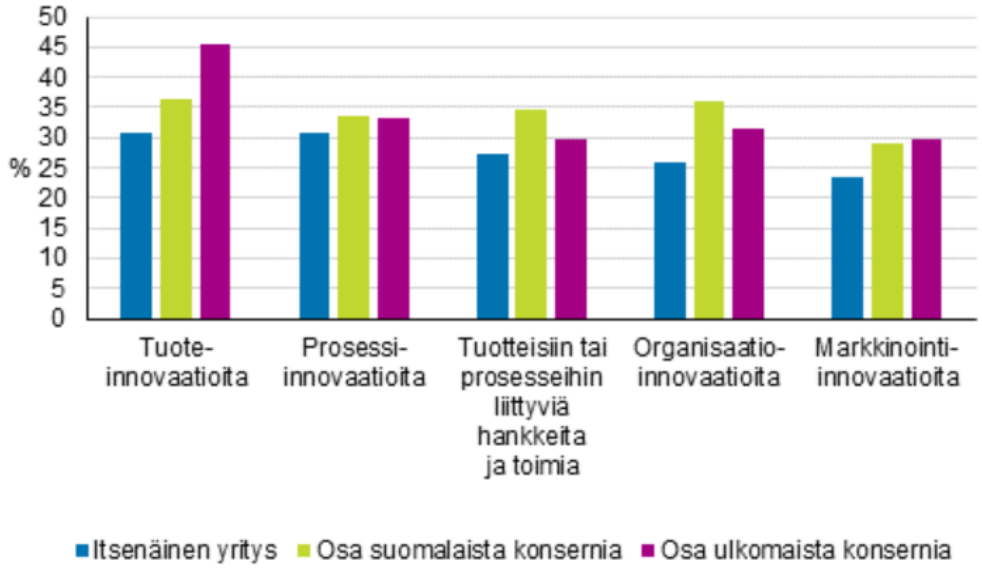

Innovaatiotoiminnan harjoittaminen yleistyy, mitä laajemmilla maantieteellisillä markkinoilla yritys myy tuotteitaan.

Ainoastaan kotimaisilla markkinoilla toimivista yrityksistä vajaa 40 prosenttia ilmoitti vuosina 2012–2014 tuotteisiin ja prosesseihin liittyvästä innovaatiotoiminnasta ja vajaa kolmannes ei-teknologisten innovaatioiden käyttöönotosta.
Yrityksistä, jotka toimivat EU-markkinoilla, innovaatiotoimintaa harjoittaneiden osuudet olivat vastaavasti 55 ja 44 prosenttia.
EU:n ulkopuolella sijaitsevilla markkinoilla myyvistä innovaatiotoimintaa ilmoitti 64 prosenttia (tuotteisiin ja prosesseihin liittyvä innovaatiotoiminta) ja 50 prosenttia (organisaatio- ja markkinointi-innovaatiot).

Kansainvälisen vertailun paras pohja lienee EU:n Community Innovation Survey (CIS). CISeissä Suomen vahvuuksina näyttäytyy erityisesti innovaatioyhteistyö. Innovaatioyhteistyössä Tekes-rahoituksella on ollut keskeinen rooli sekä suoraan että epäsuorasti yhteistyön kehittymisessä. Vuoden 2016 Tekesin leikkaukset ja SHOKien alasajo tulevat vaikuttamaan tulevissa vertailuissa negatiivisesti innovaatioyhteistyön kehittymiseen.

On nähtävissä, että ns. seuraavan sukupolven datalla liiketoimintaa tekevien kasvuhalukkaiden yritysten innovaatiotoiminta kattaa kokonaisvaltaisesti markkinoinnin, organisaation toiminnan sekä tuotteet. Erityisesti viimeisen viiden vuoden aikana syntyneissä yrityksissä tämänkaltainen kehityskulku on nähtävissä selkeämmin kuin vanhemmissa yrityksissä.